

اثربخشی نمایش خلاق بر اعتمادبه‌نفس کودکان ۵-۶ سال^۱

حلیمه نعمت الهی*، احمد برجلی**

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۲/۱۰

تاریخ وصول: ۱۳۹۵/۰۸/۰۸

چکیده

هدف از پژوهش حاضر تعیین اثربخشی نمایش خلاق بر اعتمادبه‌نفس کودکان ۵-۶ سال است. روش انجام پژوهش نیمه آزمایشی از نوع پیش‌آزمون- پس‌آزمون با دو گروه آزمایش و کنترل و مرحله پیگیری می‌باشد. بر اساس نمونه‌گیری هدفمند ۳۰ نفر از کودکانی که نمرات اعتمادبه‌نفس آن‌ها در پیش‌آزمون از نقطه‌ی ۷۵٪ توزیع نمرات (نمره‌ی ۳۶) پایین‌تر بوده به‌عنوان نمونه‌ی پژوهش انتخاب شدند و به‌طور تصادفی به دو گروه آزمایش (۱۵ نفر) و کنترل (۱۵ نفر) تقسیم شدند. گروه آزمایش طی ۸ جلسه هر جلسه یک ساعت در فعالیت‌های نمایش خلاق شرکت داده شدند. جهت تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و آمار استنباطی تحلیل واریانس یک راهه با اندازه‌گیری مکرر استفاده شد. اعتمادبه‌نفس دو گروه در پیش‌آزمون- پس‌آزمون و پیگیری (پس از گذشت ۱ ماه از مداخله‌گری) با استفاده از پرسشنامه‌ی اعتمادبه‌نفس گنجی (۱۳۸۰)، اندازه‌گیری شد. نتایج این پژوهش نشان داد که نمایش خلاق بر افزایش اعتمادبه‌نفس کودکان ۵-۶ سال مؤثر بوده است و همچنین نتایج نشان داد که تأثیر مداخله تا مرحله‌ی پیگیری دوام نیافت.

واژگان کلیدی: اعتمادبه‌نفس، کودکان پیش‌دبستانی، نمایش خلاق.

۱. این مقاله برگرفته از پایان نامه می‌باشد.

halime.neamatilaha@gmail.com

* کارشناسی ارشد علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی.

** دانشیار گروه روان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی.

مقدمه

آموزش و پرورش^۱ در دوره‌ی پیش‌ازدبستان^۲ به‌عنوان بخش مهمی از مراحل آموزش و پرورش فرد، از اهمیت بسیاری برخوردار است و باید گفت از مهم‌ترین مراحل رشد شخصیت انسان محسوب می‌شود و هرگونه پیشرفت در رشد و تکامل کودک، متأثر از آموزش‌های دوران اولیه کودکی است. کودک در سال‌های اولیه‌ی آموزش، نیاز به محیطی محرک و برانگیزاننده دارد تا جوابگوی نیازها و پرورش‌دهنده‌ی استعدادها و باشد و از طرفی اهمیت و حساسیت این دوران نیز نادیده گرفته نشود. محیط‌های پیش‌ازدبستان به این منظور آماده شده‌اند. بعد از خانواده، مراکز پیش‌دبستانی دومین محیطی هستند که کودک سال‌های مهم زندگی‌اش را در آنجا سپری می‌کند، لذا مراکز پیش‌دبستانی باید مکان‌هایی باشند که امنیت عاطفی و حمایتی کودک را تأمین کرده و فرصت‌های بیشتری را برای بالندگی و تکامل کودک فراهم سازند (شفیعی، ۱۳۸۴).

شش سال اولیه‌ی زندگی کودک سال‌هایی حساس هستند که میزان رشد در این سال‌ها نسبت به مراحل دیگر رشد، سرعت بسیار بیشتری دارد. دوران اولیه‌ی کودکی، دوره‌ای حساس برای رشد شایستگی‌های ارتباطی کودک است؛ یعنی شایستگی در ابراز خود و شناخت و درک دیگران (مفیدی، ۱۳۹۰). یکی از نیازهای اصلی و اساسی هر فردی داشتن احساس خوب در مورد خود است. ما نیاز داریم که خود را از نظر جسمی، فکری، احساسی و عاطفی انسان خوب و باارزشی بدانیم. اعتمادبه‌نفس^۳ یک احساس عاطفی، عشق و محبتی است که شخص بر اساس ارزش و اهمیتی که برای خود قائل است، نسبت به خود احساس می‌کند. این احساس معمولاً از دوران کودکی شکل می‌گیرد و تحت تأثیر تربیت، فرهنگ و جامعه تقویت می‌شود و پس از گذشت سال‌ها به یک احساس قوی و محکم مبدل می‌شود که تغییر آن بسیار دشوار است (نینوایی، ۱۳۷۵). اعتمادبه‌نفس یعنی چگونگی نگرش و قضاوت افراد درباره‌ی خودشان. این عبارات، ارزش‌ها، اعتقادات و باورهای فرد را توصیف می‌کند. اگرچه اعتقادات و تجارب شخصی، ارزش‌ها و باوردهای افراد را شکل می‌دهد، اما در نهایت همه‌چیز به نظر خود فرد بستگی دارد. اعتمادبه‌نفس میزان ارزشی را که فرد به خود نسبت می‌دهد، بیان می‌کند فرد زمانی از اعتمادبه‌نفس قابل قبولی برخوردار است که خود را آن‌طور که هست بپذیرد (صاحبی، ۱۳۸۳).

---

1. education
2. preschool
3. self – confidence

بل^۱ معتقد است که اعتماد به نفس از لحاظ بهداشت روانی و تعادل شخصیت دارای اهمیت فراوان است و آن را یک نگرش مثبت به خود که اهمیت بسزایی در بهداشت جسمی - روانی دارد، می‌داند (اسلامی نسب، ۱۳۸۶). اعتماد به نفس کودک، محوری است که کل زندگی‌اش بر روی آن خواهد چرخید. اعتماد به نفس از تجارب شخصی و افکار اندوخته شده شکل می‌گیرد. اعتماد به نفس در دوران کودکی شکل می‌گیرد و به دلیل قدرت و نفوذی که دارد، ایجاد، حفظ و نگهداری آن در کودکان یکی از مهم‌ترین وظایف والدین و مربیان است، این کار با فرستادن آن‌ها در دنیای بیرون از خانه و آشنا کردن آن‌ها با دنیای اطرافشان انجام‌شدنی است. به‌طور کلی اعتماد به نفس بالا، پوشش محافظ برای کودک است تا او را در مقابل مشکلات و بحران‌های زندگی توانمند سازد، کودکانی که درباره خود احساس خوبی دارند راحت‌تر می‌توانند بر مشکلات و فشارهای منفی غلبه کنند، آنان آسان‌تر می‌خندند و بیشتر از زندگی لذت می‌برند. این کودکان واقع‌گراتر و خوش‌بین‌تر از سایر کودکان هستند. برعکس کودکانی که اعتماد به نفس پایینی دارند، بحران‌های کوچک در زندگی‌شان می‌تواند منشأ اضطراب و ناامیدی شدیدتری در آن‌ها شود. آنان فکر می‌کنند به‌سختی می‌توانند راه‌حل مشکلات را دریابند و با افکاری مثل من خوب نیستم یا نمی‌توانم هیچ کاری را به‌تنهایی انجام دهم خود را منفعل‌تر و افسرده‌تر می‌کنند (حقایق خراسانی، ۱۳۸۶). حرمت خود یکی از اموری است که با رفتارهای شکل گرفته در نظام خانواده در ارتباط است. این خانواده است که تصمیم می‌گیرد که فرد چه کسی شود و چگونه راه خود را برگزیند؛ بنابراین والدین - یا سایر مراقبین کودک - عناصری قدرتمندی برای تحول رشد حرمت خود بالا در کودکان محسوب می‌شوند (لینگرن^۲ به نقل از جان بزرگی، ۱۳۹۱). امروزه اهمیت تعلیم و تربیت کودکان (حتی از آغازین مراحل زندگی) بر کسی پوشیده نیست. تربیت فرزند برای تطبیق مناسب او با زندگی شایسته، از دیرباز از مشغله‌های فکری والدین بوده است. در سیر تکاملی تربیت کودک، بهره‌گیری از تمایلات کودکان مورد توجه قرار گرفت و در این میان به گرایش کودک نسبت به بازی، توجه ویژه‌ای مبذول شد. در بررسی بازی‌های کودکان، عملی‌ترین امکان نزدیک به این بازی‌ها، یعنی تئاتر^۳ و نمایش خلاق^۴ مورد بررسی قرار گرفت و تلاش شد تا از آن (نمایش خلاق) به‌عنوان یک واسطه‌ی تربیتی استفاده شود. نمایش خلاق از جمله برنامه‌هایی است که بر رویکرد بازی و فعالیت استوار است. تمامی اهداف مربوط به رشد عاطفی - اجتماعی کودک را در بر می‌گیرد، همچنین فعالیتی است که مورد علاقه و لذت کودکان بوده و به راحتی می‌توان بسیاری از مسائل

1. Bell
2. Lingren
3. theater
4. creative drama

را در قالب این فعالیت به بچه‌ها آموزش داد. نمایش خلاق به نمایش‌هایی اطلاق می‌شود که بهره‌ای از فی‌البداهگی دارند و به قصد پرورش توانایی‌های فردی کار می‌شوند. این نمایش‌ها در حوزه تعلیم و تربیت قرار می‌گیرند و بیشتر خاص کودکان و نوجوانان است. (شفیعی، ۱۳۸۴).

نمایش خلاق بینش کودک را گسترش می‌دهد، وی را قادر می‌سازد تا خود را بشناسد و شخصیت، نقاط قوت و ضعف، ظرفیت‌های حرکتی و زبانی و علایق خاص خود را کشف کند. طولی نمی‌کشد که او توانایی مهار عواطف، عقاید و افکار خود را رشد می‌دهد و یاد می‌گیرد که به شیوه‌ای مناسب به بیان و انتقال عقاید خود بپردازد (آکرونکو و آکرونکو^۱، ۲۰۱۱). نمایش با ایجاد موقعیتی که در آن کودک به ابراز دغدغه‌های ذهنی تشویق بشود، به سلامت روانی^۲ کودک مدد می‌رساند، نیروی تخیل و تفکر انتزاعی^۳ اش را تقویت می‌کند. کودک در نمایش در نتیجه اعتمادبه‌خود و دیگران توانایی‌هایش را ارتقاء داده و به امکان تجربه‌ی شخصی و در نتیجه شناخت توانایی‌های جسمی و ذهنی خویش می‌رسد. به کمک نمایش، کودک تصویری از دنیای خود را که در واقع انعکاسی از نیازها و آرزوهای اوست ارائه می‌دهد. به‌طور کلی در ایران امر آموزش تئاتر به کودکان - هم کودکان پیش‌دبستانی و هم کودکان دبستانی - از نظر علمی کمتر مورد توجه قرار گرفته است و در این گستره فعالیت‌های جدی و اصولی تنها به شکل فردی انجام می‌گیرد که فاقد ساختار یکدست و برنامه‌ای منسجم است علم روان‌شناسی این حقیقت را روشن کرده است که کودک باید به شخصه عمل یادگیری را انجام دهد. ژان پیاژه^۴ روان‌شناس معاصر کودک معتقد است که امر یادگیری فعالیتی خودجوش است و کودک با لمس کردن اشیای پیرامون خود به شناخت ماندگاری از محیط اطراف خود می‌رسد. پس برای یادگیری بهتر و نیز ماندگاری آموخته‌های ذهنی کودک چه روشی بهتر از دخیل کردن و تجربه‌اندوزی او در امر آموزش که می‌تواند با استفاده از نمایش خلاق در کلاس درس ارتباط مستقیم داشته باشد. درعین حال از این طریق (روش نمایش خلاق) یادگیری کودک در فضایی شوق‌انگیز و شاد انجام می‌شود که این امر از نظر پیاژه به پایایی یادگیری کمک خواهد کرد (شفیعی، ۱۳۸۴). نمایش خلاق فرآیندی است که کودکان بدون اضطراب و با همکاری یکدیگر آن را طی می‌کنند. شیوه‌ی نمایش خلاق در عین کم‌هزینه بودن، می‌تواند پیشرفت تحصیلی شگرفی را در پی داشته باشد، رنگ ملال را از معلم و دانش‌آموز بزدايد و به‌ویژه کودکان را برای ورود به عرصه زندگی آماده‌تر کند (بیانلو، ۱۳۸۸).

1. Okoronkow, Okoronkow
2. mental health
3. abstract thinking
4. Piaget

همه انسان‌ها از توانایی‌های بی‌شماری برخوردارند و بسته به اینکه چقدر خود را باور دارند، از این توانایی بهره می‌برند. به همان اندازه که هوش و ذکاوت در آینده کودک نقش مؤثری دارد، اعتماد به نفس نیز کلید و راز پنهان موفقیت بچه‌ها در آینده به شمار می‌آید. بچه‌هایی که ارزشمندی و اثربخشی خود را باور کرده‌اند، می‌توانند بر اساس آن باور عمل کنند و برای کسب موفقیت و دستیابی به عملکرد بالاتر شانس بیشتری داشته باشند (آپتر^۱، ۲۰۰۲). اعتماد به نفس عامل اساسی در چگونگی ارتباط افراد با زندگی است و اثری قطعی بر استقلال، توانمندی و مؤثر بودن افراد دارد. نوع برخورد افراد با زندگی به حس حرمت نفس آن‌ها بستگی دارد و می‌تواند آن‌ها را از وضعیتی مطمئن، مثبت و خوش بینانه به حالتی توأم با تردید، منفی و بدبینانه مبدل کند (استنهاوس^۲، ترجمه آزادمنش، ۱۳۸۵). کودک کمرو ممکن است توانایی نفوذ در احساسات و زندگی دیگران را داشته باشد، اما از بیان آن کاملاً ناتوان باشد. چنین کودکی برای تحقق توانایی‌هایش نیاز به کمک دارد، زیرا اگر احساساتش در قالب کلمات بیان نشود، در آن صورت تمام عمر از عدم توانایی خود در شناساندن توان و ظرفیت وجودی‌اش رنج خواهد برد. بدین ترتیب کودک به معنی واقعی کلمه از زندگی دور خواهد ماند (اکبرلو، ۱۳۸۶). یکی از عوامل مؤثر در ایجاد اعتماد به نفس برخوردار از روابط خوب در دوران کودکی است، زیرا در این زمان است که بذریه‌های اعتماد به نفس در وجود انسان کاشته می‌شود. اعتماد به نفس خصوصیتی اکتسابی است و این خصوصیت از طریق وراثت به کودکان انتقال نمی‌یابد. ما به‌عنوان والد یا مربیان کودک نقش اساسی در روند شکل‌گیری این خصوصیت در فرزندانمان داریم. از آنجاکه در این سنین کودکان با لمس کردن، دست زدن، عمل و تجربه کردن خودشان و در مجموع از طریق حواس مختلف هر چیزی را بهتر یاد می‌گیرند، نمایش خلاق مقوله‌ای است که تمام این ویژگی‌ها را شامل می‌شود (فیض شیخ الاسلام، ۱۳۸۷)؛ و البته یکی از موفق‌ترین راه‌های تربیت غیرمستقیم، هنر است که به علت زیبایی و انتزاعی بودنش می‌تواند هر امر تربیتی را در پوششی در اوج اثرگذاری بر ذهن مخاطب بنشانند. نمایش به خاطر دارا بودن تحرک، فضای خاص و دیگر ویژگی‌ها، مورد توجه کودک است (اکبرلو، ۱۳۸۹). دانش‌آموزانی که در فعالیت‌های نمایش شرکت کرده‌اند، اغلب در حضور جمع راحت‌تر صحبت می‌کنند، در برقراری ارتباط - گفتاری یا نوشتاری - خوش‌برخوردترند، راحت‌تر خود را جای دیگران می‌گذارند و آن‌ها را درک می‌کنند و باور مثبت‌تر و مطمئن‌تری نسبت به خود دارند. با اجرای این بازی‌ها می‌توان به کودکان آموخت روی پای خود بایستند (ناظمی، ۱۳۸۶).

گیوریای^۱ (۲۰۱۴)، در پژوهش خود با "هدف معرفی نمایش خلاق به عنوان روش تدریس" به این نتیجه دست پیدا کرده است که نمایش خلاق می تواند به عنوان روش تدریس در کلاس های آموزشی زبان انگلیسی مؤثر باشد و همچنین این فعالیت به افزایش انگیزه و خلاقیت دانش آموزان کمک کند. ساگلام و کیاوگلو^۲ (۲۰۱۳)، در پژوهشی با عنوان "نمایش خلاق: راهی ممکن برای کاهش اضطراب زبان خارجه با هدف شناسایی سطح اضطراب زبان دانش آموزان مشغول به تحصیل در کشور ترکیه و بررسی نقش نمایش خلاق در کاهش اضطراب زبان"، به این نتیجه رسیده اند که تفاوت معنی داری بین سطوح اضطراب و شرکت در برنامه های نمایش خلاق وجود دارد. بایراکتار و اوکووران^۳ (۲۰۱۲)، در پژوهش خود با عنوان "بهبود نوشتن دانش آموزان از طریق نمایش خلاق پرداختند که این مطالعه به بررسی اثرات نمایش خلاق بر مهارت در فعالیت های نوشتن دانش آموزان پایه ی پنجم" انجام شده است و به این نتیجه دست پیدا کردند که نوشتن دانش آموزان از طریق نمایش خلاق بهبود یافته است. اربای و داگرو^۴ (۲۰۱۰)، به انجام پژوهشی با عنوان "اثر بخشی نمایش خلاق بر مهارت های ارتباطی-اجتماعی" پرداخته اند و به این نتیجه دست پیدا کردند که نمایش خلاق اثر مثبت و معناداری بر روی مهارت های ارتباطی - اجتماعی دانش آموزان دارد. سنگون و اسکندرواقلو^۵ (۲۰۱۰)، در پژوهش خود با عنوان "مروری بر مطالعات نمایش خلاق در آموزش ریاضی" به این نتیجه دست پیدا کردند که آموزش ریاضیات با روش نمایش خلاق اثرات مثبت بر روی پیشرفت، نگرش و خلاقیت دانش آموزان دارد. سزیکسی^۶ (۲۰۰۹)، در تحقیق خود تحت عنوان "نمایش خلاق در برنامه ی درسی پیش دبستانی" به این نتیجه دست یافت که کودکان با نمایش خلاق با دانش، مهارت ها و حالت های خود و جهان اطرافشان بهتر آشنا می شوند. اریلی^۷ (۲۰۰۷)، در پژوهش خود تحت عنوان "تعامل نمایش خلاق با آموزش علوم" به این نتیجه رسید که نمایش خلاق می تواند در پیشرفت دانش آموزان در درس علوم مؤثر باشد. کونارد و آشر^۸ (۲۰۰۰)، در تحقیق خود با عنوان "اثر نمایش خلاق بر خودپنداره و عزت نفس" به این نتیجه دست پیدا کرده اند که نمایش خلاق بر روی خودپنداره و عزت نفس مؤثر می باشد. آنارلا^۹ (۲۰۰۰)، در تحقیق خود با عنوان "استفاده از نمایش خلاق در فرآیند خواندن و نوشتن"، به این نتیجه دست پیدا کرد که

1. Guryay
2. Saglam, Kayaoglu
3. Bayratar, Okvuran
4. Erbay, Dogru
5. Segun, Iskenderoglu
6. Szecsi
7. Arieli
8. Conard, Asher
9. Annarella

نمایش خلاق بر تحول مهارت‌های خواندن و نوشتن مؤثر است. مالون^۱ (۱۹۹۴)، در پژوهش خود تحت عنوان "روش رفتاری افزایش اعتماد به نفس در کودکان مدرسه‌ی ابتدایی" به این نتیجه دست پیدا کرده است که آموزش روابط بین‌فردی، دوست‌یابی، کنترل خشم در افزایش اعتماد به نفس دانش‌آموزان دبستانی مؤثر بوده است. یاسا^۲ (۱۹۹۹)، در تحقیق کیفی خود با عنوان "مداخله دانش‌آموزان دبیرستانی در نمایش خلاق" نشان داد که در بسیاری از موارد، مشارکت در کلاس‌های نمایش خلاق باعث افزایش تعامل اجتماعی و اعتماد به نفس دانش‌آموزان درگیر در نمایش خلاق می‌شود. دوپونت^۳ (۱۹۹۲)، در پژوهش خود که به بررسی "تأثیر نمایش خلاق به عنوان تدبیری آموزشی در تقویت مهارت‌های خواندن و درک مطلب در دانش‌آموزان تقویتی پایه‌ی پنجم" پرداخته است، نشان داد که نمایش خلاق بر مهارت‌های خواندن و درک مطلب دانش‌آموزان کلاس پنجم تأثیر معناداری داشته است. کای‌هان^۴ (۱۹۹۸)، در پژوهش خود به بررسی "اثر فعالیت‌های آموزشی به وسیله‌ی روش نمایش خلاق در حفظ دانش‌آموزان از دانش ریاضی" پرداخت. این پژوهش نشان داد که روش تدریس نمایش خلاق نسبت به روش تدریس سنتی "اندازه‌گیری طول" در حفظ اطلاعات بسیار کارآمدتر است. نصیری (۱۳۹۳)، در تحقیقی با عنوان "تأثیر فعالیت‌های نمایش خلاق بر آموزش و یادگیری مفاهیم زیست در کودکان پیش‌دبستانی"، به این نتیجه دست یافته است که نمایش خلاق بر آموزش و یادگیری مفاهیم محیط‌زیست در کودکان پیش‌دبستانی تأثیر مثبت داشته است. عسگری و دیگران (۱۳۹۳)، در تحقیقی به بررسی "اثر بخشی نمایش خلاق بر خلاقیت دانش‌آموزان پیش‌دبستانی شهر همدان" پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که خلاقیت را می‌توان با استفاده از آموزش به روش نمایش خلاق، به کودکان آموزش داد. عسگری (۱۳۹۲)، در تحقیقی به بررسی "تأثیر نمایش خلاق بر رشد اجتماعی کودکان ۶-۵ ساله دوره‌ی آمادگی شهر تهران" پرداخت. مهارت اجتماعی دو گروه (آزمایش و کنترل)، در پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری (بعد از گذشت دو ماه از مداخله‌گری) اندازه‌گیری شد و نتایج پژوهش نشان داد که مهارت‌های اجتماعی کودکانی که نمایش خلاق اجرا کرده‌اند به طور معناداری بیشتر از مهارت‌های اجتماعی کودکانی است که تحت اجرای نمایش خلاق قرار نگرفته‌اند. نمایش خلاق بر رشد مهارت‌های اجتماعی در طول زمان از پایداری مناسبی برخوردار است. قاسمی تبار و دیگران (۱۳۹۱)، در تحقیقی به بررسی "تأثیر نمایش خلاق بر تحول اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی" پرداخته‌اند. تحول اجتماعی دو گروه (آزمایش و کنترل)، در پیش‌آزمون،

1. Mallon
2. Yassa
3. DuPont
4. Kayhan

پس‌آزمون و پیگیری (بعد از گذشت دو ماه از مداخله‌گری) اندازه‌گیری شد و نتایج نشان داد که نمایش‌خلاق، تحول اجتماعی کودکان را به طور معناداری افزایش داد. نتایج آزمون t نشان داد که تأثیر مداخله تا مرحله‌ی پیگیری دوام نیافت. جعفری (۱۳۹۱)، در تحقیقی به بررسی "تأثیر نمایش‌خلاق بر مهارت‌های اجتماعی کودکان" پرداخته‌است. نتایج تحقیق نشان داده‌است که کارگاه نمایش‌خلاق بر تقویت مهارت‌های اجتماعی کودکان (سازه‌های همدلی، جرأت‌ورزی و کارگروهی) تأثیر مثبت داشته‌است. همچنین نتایج به‌دست‌آمده نشان داده‌است که کارگاه نمایش‌خلاق بر مهارت‌های همدلی و جرأت‌ورزی کودکان دختر و پسر تأثیر متفاوت داشته، ولی تفاوت مشاهده‌شده بر مهارت کارگروهی آنان معنی‌دار نیست.

جعفری (۱۳۸۹)، در پژوهش کیفی خود به "چگونگی تأثیر نمایش‌خلاق بر رفتار کودکان از طریق تحریک خلاقیت، افزایش مهارت کودکان در مواجهه با موقعیت‌های اجتماعی شبیه‌سازی شده و امکان تعمیم آن به دنیای واقعی" پرداخته‌است و به نتایج زیر دست پیدا کرده‌است: عدم امکان تقلید در نمایش‌خلاق به‌واسطه‌ی وجود نقش‌های متفاوت، مهم‌ترین عامل بروز خلاقیت کودکان است. مهارت‌های کسب‌شده در موقعیت نقش‌های شبیه‌سازی شده در نمایش‌خلاق، قابلیت تعمیم به جهان واقعی را دارد. نمایش‌خلاق بر رفتار کودکان، تأثیر یکسانی ندارد. همچنین، به دلیل وجود سرگرمی، کودکان برای شرکت در کارگاه نمایش‌خلاق، رغبت و علاقه‌ی زیادی از خود نشان دادند؛ نمایش‌خلاق در مقایسه با سایر انواع سرگرمی‌ها از فواید ثانویه‌ی دیگری همچون تحریک خلاقیت، خودآگاهی، ایجاد اعتمادبه‌نفس و تجربه‌ی زندگی واقعی به‌دوراز فشارهای دنیای واقعی برخوردار بود. از آنجاکه نمایش‌خلاق به‌صورت گروهی انجام می‌شد کودکان در قالب گروه به نقاط ضعف و قوت خود پی برده بودند. پالهننگ (۱۳۸۹)، در پژوهش خود به بررسی "اثر بخشی مطالعه‌ی کتاب‌های غیردرسی بر اعتمادبه‌نفس و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه‌ی پنجم ابتدایی شهرستان لامرد" پرداخته‌است. نتایج پژوهش وی نشان می‌دهد که مطالعه‌ی کتب غیردرسی بر اعتمادبه‌نفس و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان اثر مثبت دارد. ذکر یابی و دیگران (۱۳۸۷)، در تحقیقی به بررسی "اثر اجرای برنامه‌ی درسی با بهره‌گیری از قصه‌گویی و نمایش (خلاق) بر خلاقیت و یادگیری دانش‌آموزان دختر پایه‌ی چهارم مقطع ابتدایی منطقه ۵ شهر تهران" پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که اجرای برنامه‌های درسی با بهره‌گیری از قصه‌گویی و نمایش‌خلاق سبب افزایش خلاقیت دانش‌آموزان دختر پایه‌ی چهارم دوره‌ی ابتدایی شده‌است، چراکه تفاضل نمرات خلاقیت گروه آزمایش از تفاضل نمرات گروه گواه بیشتر است. حسابی (۱۳۸۷)، در پژوهش خود به بررسی "تأثیر آموزش روش مونته‌سوری روی اعتمادبه‌نفس، استقلال و مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستان (۶ - ۵ ساله)" پرداخته و به این نتیجه رسیده‌است که آموزش به روش مونته

سوری بر اعتماد به نفس، استقلال و مهارت‌های اجتماعی کودکان تأثیر مثبت داشته‌است. روهنده (۱۳۸۷)، در تحقیق خود به بررسی "نقش عوامل خانوادگی مؤثر بر میزان اعتماد به نفس نوجوانان دختر" پرداخته و به نتایج زیر دست یافت. بین حمایت اجتماعی خانواده، تحصیلات والدین، میزان درآمد خانواده، وضعیت اشتغال مادر، ترتیب تولد، مذهبی بودن، میزان ناسامانی خانواده و اعتماد به نفس نوجوانان رابطه معناداری وجود دارد. وارث (۱۳۸۶)، در تحقیقی به بررسی و مقایسه‌ی "تأثیر آموزش تاریخ به روش قصه‌گویی دیجیتال و روش ایفای نقش بر یادگیری و یادداری دانش‌آموزان پسر پایه‌ی پنجم شهر تهران در سال ۸۷-۸۶" پرداخته و نتیجه گرفته است که بین دانش‌آموزانی که با روش قصه‌گویی دیجیتال آموزش دیده‌اند و دانش‌آموزانی که با روش ایفای نقش و نمایش خلاق آموزش دیده‌اند در میزان یادگیری و یادداری تفاوت معناداری مشاهده نشده است. دهستانی (۱۳۸۶)، در تحقیق خود با عنوان، بررسی "تأثیر قصه‌گویی در آموزش مفاهیم علوم تجربی کودکان اول ابتدایی" به این نتیجه دست پیدا کرد که آموزش مفاهیم علوم به روش قصه‌گویی و نمایش خلاق باعث افزایش میزان یادگیری دانش‌آموزان نسبت به شیوه‌های متداول در درس علوم تجربی بوده‌است. ارغوانی فرد (۱۳۸۵)، به بررسی "تأثیر نقش‌آفرینی و فعالیت‌های نمایش خلاق کودکان دوره‌ی پیش‌دبستانی بر رشد عاطفی - اجتماعی" پرداخت و به این نتیجه رسید که نقش‌آفرینی و فعالیت‌های نمایش خلاق کودکان پیش‌دبستانی بر رشد عاطفی - اجتماعی آنان تأثیر فراوانی داشته‌است و باعث آشنایی آنان با حقوق فردی و اجتماعی می‌شود. صابری زفرقندی و دیگران (۱۳۸۲)، در تحقیقی به بررسی "میزان اعتماد به نفس و برخی عوامل مرتبط با آن در دانش‌آموزان پسر دبیرستان‌های شهر سمنان" پرداختند و به این نتیجه دست پیدا کردند که بین تعداد خواهر و برادر و همچنین پایه تحصیلی دانش‌آموزان با اعتماد به نفس آنان رابطه معنی‌داری وجود دارد؛ بنابراین با توجه به شواهد موجود و تحقیقات به عمل آمده، محقق پژوهشی را در ارتباط متغیرهای مذکور در جامعه نیافته است. از سوی دیگر با توجه به اثرات آموزشی نمایش خلاق چه به عنوان ابزار آموزشی و چه به عنوان موضوع آموزش و همچنین با توجه به اهمیت فراوان اعتماد به نفس از نظر بهداشت روانی و تعادل شخصیت و اکتسابی بودن و قابل تمرین و ممارست بودن این خصوصیت، این پژوهش کوششی است در پاسخ به این سؤال که: آیا اجرای نمایش خلاق بر افزایش اعتماد به نفس کودکان ۶-۵ سال تأثیر دارد؟

سؤال های پژوهش

۱. آیا نمایش خلاق بر اعتمادبه‌نفس کودکان ۵-۶ ساله تأثیر دارد؟
۲. آیا اجرای نمایش خلاق بر اعتمادبه‌نفس کودکان ۵-۶ ساله در طول زمان از پایداری مناسب برخوردار است؟

طرح پژوهش

در پژوهش حاضر به‌منظور بررسی تأثیر روش نمایش خلاق بر اعتمادبه‌نفس کودکان در طی زمان، از طرح زیر استفاده شد:

جدول ۱. طرح پژوهش

گروه	انتخاب تصادفی	پیش‌آزمون	متغیر مستقل (روش نمایش خلاق)	پس‌آزمون	گذشت یک ماه	آزمون پیگیری
آزمایش	R	T1	X	T2	-	T3
کنترل	R	T1	-	T2	-	T3

جامعه و نمونه‌ی مورد پژوهش

جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر، کلیه‌ی کودکان ۵-۶ ساله شهر ارسنجان در سال تحصیلی ۱۳۹۴ - ۱۳۹۳ می‌باشد.

نمونه مورد نظر پژوهش حاضر ۳۰ نفر از کودکان ۵-۶ ساله که نمره‌ی اعتمادبه‌نفس آن‌ها در پیش‌آزمون از نقطه‌ی ۷۵٪ توزیع نمرات (نمره‌ی ۳۶) پایین‌تر بوده می‌باشد که به منظور انتخاب نمونه از بین ۶ مهدکودک، ۲ مهدکودک که تعداد کودکان پیش‌دبستانی (سن ۵ - ۶ ساله) آن‌ها از ۶۰ نفر به بالا بود، انتخاب شدند. سپس به‌وسیله نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای از بین این دو مهدکودک یکی، توسط محقق انتخاب شد. پس از آن به‌عنوان پیش‌آزمون پرسشنامه‌ی اعتمادبه‌نفس (برای تمامی کودکان ۵ - ۶ ساله مهدکودک) به مریبان داده شد تا با توجه به شناختی که از کودکان دارند، به پرسشنامه پاسخ دهند. پس از تحلیل پیش‌آزمون، از طریق نمونه‌گیری هدفدار از بین کودکانی که نمره اعتمادبه‌نفس آن‌ها از نقطه‌ی ۷۵٪ توزیع نمرات (نمره‌ی ۳۶) پایین‌تر بود، ۳۰ نفر که کمترین نمره را داشتند به‌عنوان نمونه‌ی پژوهش انتخاب شد و به‌طور تصادفی ۱۵ نفر به‌عنوان گروه آزمایش و ۱۵ نفر به‌عنوان گروه کنترل تقسیم شدند.

ابزار پژوهش

در این پژوهش برای سنجش اعتماد به نفس کودکان از پرسشنامه اعتماد به نفس برگرفته از پرسشنامه عدم وابستگی گنجی ۱۳۸۰ استفاده شده است که توسط مزگان حسابی اصلاحاتی در آن انجام شده و سؤالاتی اضافه گردیده، این پرسشنامه دارای ۲۳ سؤال بود که بر روی ۳۰ نفر از کودکان پیش دبستانی شهر تهران اجرا شده و پایایی آن با روش کرنباخ محاسبه گردیده است. سؤالات این پرسشنامه به صورت چندگزینه‌ای بود. روش نمره‌گذاری بر طبق طیف لیکرت کاملاً موافق، موافق، مخالف و کاملاً مخالف که به ترتیب نمره‌ی ۴، ۳، ۲، ۱ به آن‌ها اختصاص داده شد. این پرسشنامه دارای ۲۳ سؤال بود که بر روی ۳۰ نفر از کودکان پیش دبستانی شهر تهران اجرا شده و پایایی آن با روش کرنباخ محاسبه گردیده است. سؤالات این پرسشنامه به صورت چندگزینه‌ای بود. روش نمره‌گذاری بر طبق طیف لیکرت کاملاً موافق، موافق، مخالف و کاملاً مخالف که به ترتیب نمره‌ی ۴، ۳، ۲، ۱ به آن‌ها اختصاص داده شد. نمره‌ی پرسشنامه از مجموع نمرات کسب شده آزمودنی به سؤالات به دست می‌آید، سؤالات پرسشنامه نمره معکوس ندارد، حداقل نمره‌ای که آزمودنی می‌تواند کسب کند ۱۶ و حداکثر ۶۴ می‌باشد. روایی محتوایی این ابزار توسط استادان صاحب نظر در حیطه پیش دبستانی مورد ارزیابی قرار گرفته است. ضریب آلفای کرنباخ اولیه آن برابر با ۰.۶۸. / به دست آمده است که با حذف سؤالات ۳، ۴، ۸، ۱۳، ۱۴، ۱۷، ضریب آلفای کرنباخ آن به ۰.۸۷. / افزایش یافت که نتیجه قابل قبولی است (حسابی، ۱۳۸۷).

فرآیند اجرای پژوهش

جهت جمع‌آوری اطلاعات، پژوهشگر پس از هماهنگی و کسب همکاری مربیان و هماهنگی با مسئولین مهدکودک، پرسشنامه‌ی اعتماد به نفس را در اختیار مربیان قرار داد تا با شناختی که از توانایی‌ها، احساسات و رفتاری‌های کودک دارند، به پرسشنامه پاسخ دهند.

با استفاده از پرسشنامه اعتماد به نفس، از ۷۳ کودک ۶ - ۵ ساله پیش‌آزمون گرفته شد. از بین کودکانی که نمراتشان از نقطه ۷۵٪ توزیع نمرات (نمره‌ی ۳۶) پایین‌تر بودند، ۳۰ نفر که کمترین نمره را داشتند، انتخاب شدند. این ۳۰ نفر بر حسب قرعه در دو گروه آزمایش و کنترل قرار گرفتند. سپس کودکان گروه آزمایش در طی ۲ ماه، هر هفته یک جلسه یک‌ساعته در فعالیت‌های نمایش خلاق شرکت کردند. در مورد گروه کنترل مداخله‌ای صورت نگرفت و آزمودنی‌های این گروه تنها در فعالیت‌های عادی مهدکودک شرکت کردند. اعتماد به نفس هر دو گروه پس از پایان جلسات نمایش خلاق (به‌عنوان پس‌آزمون) و یک ماه بعد از آن (مرحله پیگیری) اندازه‌گیری شد.

مواد آموزشی مورد استفاده در این پژوهش

بر اساس مجموعه ۱۰ جلدی قصه‌گویی (پریخ، ۱۳۸۸)، ۸ قصه بر اساس متناسب بودن با گروه سنی ۵-۶ سال، قابل اجرا بودن در قالب نمایش خلاق، محدود بودن شخصیت‌های اصلی داستان و ساده بودن بازسازی وقایع یا صحنه‌های داستان توسط یکی از مربیان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان مرکز ارسنجان انتخاب شدند.

قصه‌های: جوجه‌ی از خودراضی، گنجشک کوچولوی ترسو، چه خانه‌ی زیبایی، خاله گنجشکه - ننه کلاغه، ریحانه خاتون و پسرش، آدمک برفی، پس کی؟ و گربه کوچولو انتخاب (زیر نظر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان) و طی ۸ جلسه با الگوگیری از شیوه‌ی اجرای نمایش خلاق از منابع مختلف به اجرای فعالیت نمایش خلاق توسط کودکان پرداخته شد.

قصه‌های انتخاب شده در طی ۸ جلسه، طبق مراحل زیر در قالب نمایش خلاق انجام شد: ۱- در ابتدای هر جلسه مرحله‌ی مقدمه چینی و ایجاد آمادگی در کودکان از طریق سلام و احوال پرسی با کودکان و زمینه‌سازی برای آماده کردن آن‌ها برای گوش دادن به قصه انجام می‌شد. بدین صورت که بعد از سلام و احوالپرسی با کودکان، قصه‌ای با توافق بچه‌ها انتخاب می‌شد.

۲. بازگو کردن داستان: بعد از انتخاب قصه، در این مرحله قصه‌ی تعیین شده برای کودکان توسط مربی بازگو می‌شد.

۳. انتخاب صحنه یا صحنه‌هایی از قصه با مشارکت کودکان، در این وهله برای درک بیشتر کودکان از توالی وقایع، صحنه‌های انتخاب شده با جزئیات بیشتر مرور می‌شد.

۴. قبل از اجرای نمایش خلاق، در مورد مقدار فضا و لوازم مورد نیاز، وضع ظاهری صحنه، تعداد بازیگران و نقش هر یک از کودکان در نمایش تصمیم‌گیری می‌شد.

۵. اجرای نمایش خلاق: در این مرحله کودکان نقشی از شخصیت‌های داستان را انتخاب می‌کردند و در قالب نمایش اجرا می‌کردند.

۶. با راهنمایی مربی شروع و پایان نمایش تعیین می‌شد.

۷. بعد از اجرای نمایش گروهی که تماشاگر بودند، نقاط قوت (نکته‌ی موردعلاقه‌ی کودکان) و همچنین انتقادهای خود (نکته‌هایی که در بازی بعد باید اصلاح شود) را نسبت به نمایش کودکان بازیگر انجام می‌دادند و آن‌ها را بیان می‌کردند. در اجرای مجدد با توجه به انتقادهای کودکان اصلاحاتی در انجام دوباره نمایش انجام می‌شد.

یافته‌های پژوهش

در این قسمت با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی، به توصیف وضعیت نمرات اعتماد به نفس آزمودنی‌های گروه آزمایش و کنترل در پیش‌آزمون و پس‌آزمون و پیگیری پرداخته می‌شود.

جدول ۲. شاخص‌های توصیفی نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون و پیگیری کل نمونه و هر یک از گروه‌ها

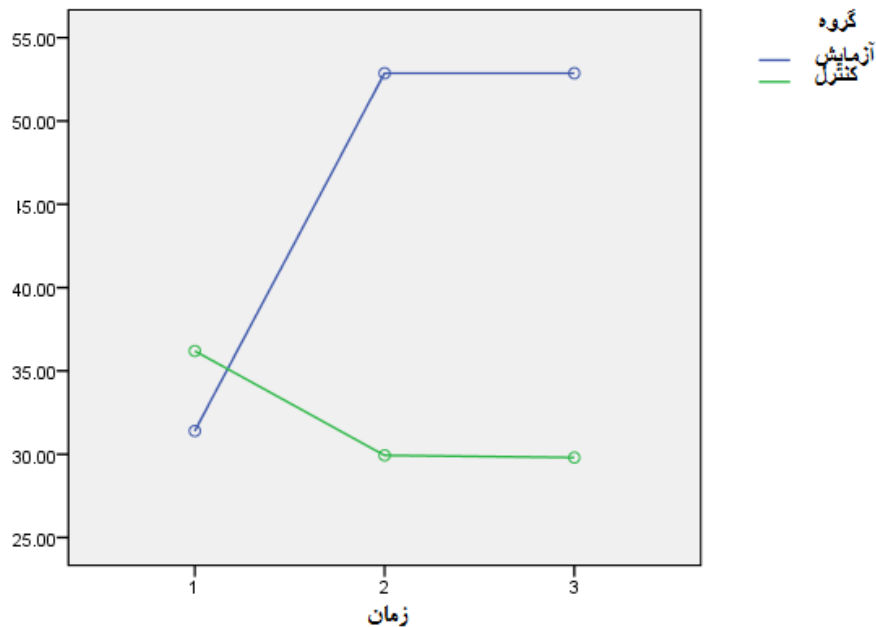
وضعیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار	کمینه نمرات	بیشینه نمرات
پیش‌آزمون	گروه آزمایش	۳۱/۴۰	۷/۶۰	۲۰	۴۵
	گروه کنترل	۳۶/۲۰	۱۳/۳۰	۲۰	۶۴
	کل نمونه	۳۳/۸۰	۱۰/۹۲	۲۰	۶۴
پس‌آزمون	گروه آزمایش	۵۲/۸۶	۷/۳۴	۳۵	۶۳
	گروه کنترل	۲۹/۹۳	۵/۸۴	۲۰	۴۰
	کل نمونه	۴۱/۴۰	۱۳/۳۶	۲۰	۶۳
پیگیری	گروه آزمایش	۵۲/۸۶	۷/۳۴	۳۵	۶۳
	گروه کنترل	۲۹/۸۰	۶/۰۶	۲۰	۴۰
	کل نمونه	۴۱/۳۳	۱۳/۴۶	۲۰	۶۳

همان‌طور که در جدول توصیفی فوق مشاهده می‌شود، تعداد کل آزمودنی‌ها در پژوهش حاضر ۳۰ نفر هستند که به دو گروه آزمایش (۱۵ نفر) و کنترل (۱۵ نفر) تقسیم شدند.

میانگین و انحراف معیار نمره پیش‌آزمون گروه آزمایش ۳۱/۴۰ و ۷/۶۰ و میانگین و انحراف معیار نمره پس‌آزمون این گروه ۵۲/۸۶ و ۷/۳۴ است.

همچنین میانگین و انحراف معیار نمره پیش‌آزمون گروه کنترل به ترتیب ۳۶/۲۰ و ۱۳/۳۰ و میانگین و انحراف معیار نمره پس‌آزمون این گروه ۲۹/۹۳ و ۵/۸۴ مشاهده شده است.

در آزمون پیگیری نیز میانگین و انحراف معیار نمرات گروه آزمایش به ترتیب ۵۳/۸۰ و ۶/۳۰ و میانگین و انحراف معیار نمرات گروه کنترل نیز به ترتیب ۲۹/۸۰ و ۶/۰۶ مشاهده شده است.

نمودار ۱. نمایش دیداری تفاوت میانگین گروه‌ها در گذر زمان

آزمون سؤالات پژوهش

سؤال پژوهش

آیا نمایش خلاق بر اعتماد به نفس کودکان تأثیر دارد؟

به منظور پاسخگویی به این سؤال از تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر استفاده شد. در این تحلیل، زمان (نمرات اعتماد به نفس آزمودنی‌ها در پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری) به عنوان عامل درون آزمودنی و گروه (گروه آزمایش و گروه کنترل) به عنوان عامل بین آزمودنی وارد مدل شدند و تأثیر هر کدام بر اعتماد به نفس کودکان در هر یک از گروه‌ها مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت.

تحلیل واریانس اندازه‌گیری مکرر دارای چندین پیش‌فرض است که عدم بررسی این مفروضات منجر به نتایجی غیر روا می‌شود:

مفروضه اول: متغیر وابسته باید در سطح پیوسته (مقیاس فاصله‌ای یا نسبی) اندازه‌گیری شده باشد.

مفروضه دوم: متغیر مستقل باید شامل حداقل دو گروه (آزمودنی‌های یکسان در شرایط مختلف-آزمایش و کنترل) باشد.

مفروضه سوم: مشاهدات حاصل از آزمودنی‌های مختلف، از هم مستقل باشد.

مفروضه ششم: واریانس تفاوت بین همه ترکیب‌های مربوط به گروه‌ها (کرویت) باید یکسان باشد. متأسفانه تحلیل واریانس اندازه‌های مکرر به تخطی از مفروضه کرویت، حساس است و تخطی از آن منجر به یک آزمون بسیار آزادمنش می‌شود که میزان خطای نوع اول را افزایش می‌دهد. آزمون کرویت موچلی برای بررسی این مفروضه مورد استفاده قرار می‌گیرد. وقتی داده‌ها از مفروضه کرویت تخطی می‌کند، چندین تصحیح را می‌توان برای ارائه یک نسبت F اعمال کرد. همه این تصحیح‌ها منجر به تعدیل درجه آزادی‌های مربوط به مقدار F می‌شود. در همه موارد، درجات آزادی بر اساس چگونگی کرویت داده‌ها، کاهش می‌یابد. با کاهش درجات آزادی، نسبت F محافظه‌کارانه‌تر می‌شود (یعنی باید بزرگ‌تر شود تا معنی‌دار شود). سه برآورد مختلفی از کرویت برای تصحیح درجات آزادی استفاده می‌شود: الف) گرین‌هوس-گریزر^۱، ب) هوینه-فلدت^۲ و ج) برآورد دامنه پایین‌تر. این که از کدام یک از این سه نوع تصحیح باید استفاده کرد باید برآوردهای کرویت (اپسیلون) را مدنظر قرار داد. اگر مقدار اپسیلون کم‌تر از ۰/۷۵ باشد باید از تصحیح هوینه-فلدت استفاده کرد. اگر مقدار اپسیلون کم‌تر از ۰/۷۵ باشد یا چیزی در مورد کرویت ندانیم، باید از تصحیح گرین‌هوس-گریزر استفاده کرد.

جدول ۳. آزمون مفروضه کرویت

عامل درون‌گروهی	آزمون موخلی	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	اپسیلون		
				گرین‌هوس-گریزر	هوینه-فلدت	برآورد دامنه پایین‌تر
زمان	۰/۰۰۳	۲	* ۰/۰۰۰۱	۰/۵۰۱	۰/۵۱۹	۰/۵۰۰

* $p < ۰/۰۰۱$

همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، سطح معنی‌داری مشاهده شده از سطح آلفای ۰/۰۰۱ کوچک‌تر است و این یافته نشان می‌دهد که از مفروضه کرویت تخطی صورت گرفته و باید تصحیحاتی صورت گیرد که از ضرایب تصحیح (اپسیلون) برای اصلاح درجه آزادی (df) استفاده شود. با توجه به اینکه مقدار اپسیلون از ۰/۷۵ کوچک‌تر است، تصحیح هوینه-فلدت گزارش می‌شود (جدول شماره ۴).

1. Greenhouse-Geisser
2. Huynh-Feldt

جدول ۴. نتایج آزمون تحلیل واریانس مکرر با تصحیح هوینه-فلدت

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری	مجذور سهمی اتا
زمان	۱۱۴۵/۱۵	۱/۰۳۹	۱۱۰۲/۴۰	۱۳/۲۲	۰/۰۰۱*	۰/۳۲۱
زمان* گروه	۳۸۶۴/۲۶	۱/۰۳۹	۳۷۲۰	۴۴/۶۳	۰/۰۰۰۱*	۰/۶۱۵
خطا	۲۴۲۳/۹۱	۲۹/۰۸	۸۳/۳۳			

$p < ۰/۰۱$ * * $p < ۰/۰۰۱$ *

همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، اثر زمان (یا به عبارتی اجرای یک آزمون واحد در سه مرحله‌ی پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری) بر اعتمادبه‌نفس کودکان معنی‌دار است ($F_{(۱/۰۳۹, ۲۹/۰۸)} = ۱۳/۲۲, p < ۰/۰۰۱, \eta^2 = ۰/۳۲$)؛ یعنی بین میانگین نمرات آزمودنی‌ها در دفعات مختلف اندازه‌گیری اعتمادبه‌نفس (پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری) تفاوت معنی‌داری مشاهده شده است و عامل زمان توانسته است ۳۲ درصد از تغییرات نمرات اعتمادبه‌نفس آزمودنی‌ها را تبیین کند.

سؤال دوم: آیا اجرای نمایش خلاق بر اعتمادبه‌نفس کودکان در طول زمان از پایداری مناسب برخوردار است؟

جدول ۵. یافته‌های حاصل از آزمون تعقیبی بنفرونی

متغیر	مراحل اندازه‌گیری	اختلاف میانگین‌ها	خطای استاندارد میانگین	سطح معنی داری	
اعتمادبه‌نفس	پیش‌آزمون	پس‌آزمون	۲/۰۸	۰/۰۰۳*	
		پیگیری	۲/۰۷	۰/۰۰۳*	
	پس‌آزمون	پیش‌آزمون	۷/۶	۲/۰۸	۰/۰۰۳*
		تعقیبی	۰/۰۶۷	۰/۰۶۷	۰/۹۷

$p < ۰/۰۱$ *

اما به‌منظور تعیین این مسئله که تفاوت مشاهده‌شده در میانگین نمرات اعتمادبه‌نفس آزمودنی‌ها در کدام‌یک از سری‌های زمانی است، آزمون تعقیبی بنفرونی گزارش می‌شود (جدول شماره ۵).

یافته‌های حاصل از آزمون بنفرونی در شماره ۵ نشان می‌دهد که بین نمرات اعتمادبه‌نفس آزمودنی‌ها در پیش‌آزمون و پس‌آزمون ($d = -۷/۶, p < ۰/۰۱$) تفاوت آماری معنی‌داری مشاهده شده است که با توجه به منفی بودن مقدار اختلاف میانگین‌ها می‌توان گفت

که نمرات آزمودنی‌ها در پس‌آزمون بیشتر از پیش‌آزمون بوده است. این یافته‌ها نشان می‌دهد که اعتماد به نفس آزمودنی‌ها از جلسه پیش‌آزمون تا پس‌آزمون افزایش معنی‌داری داشته است. همچنین بین نمرات اعتماد به نفس آزمودنی‌ها در پیش‌آزمون و پیگیری تفاوت معنی‌داری مشاهده شده است ($d = -۷/۵۳$, $p < ۰/۰۱$) که مقدار اختلاف میانگین مشاهده شده در این مورد نیز منفی است که بیانگر آن است که میانگین نمرات اعتماد به نفس آزمودنی‌ها از جلسه پیش‌آزمون تا جلسه پس‌آزمون افزایش معنی‌داری داشته است. اما همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، بین میانگین نمرات پس‌آزمون و پیگیری تفاوت معنی‌داری مشاهده نشده است ($d = -۰/۰۶۷$, $p < ۰/۰۱$). این یافته‌ها نشان می‌دهد که نمرات اعتماد به نفس آزمودنی‌ها از جلسه پس‌آزمون تا پیگیری افزایش معنی‌داری نداشته است.

همچنین یافته‌های ارائه شده در جدول شماره ۴ بیانگر معنی‌داری اثر تعامل زمان و گروه بر اعتماد به نفس کودکان است ($F_{(۱/۰۳۹, ۲۹/۰۸)} = ۴۴/۶۳$, $p < ۰/۰۱$, $\eta^2 = ۰/۶۱۵$). در واقع، بین دو گروه آزمایش و کنترل در میزان اعتماد به نفس از جلسه پیش‌آزمون تا جلسه پیگیری تفاوت معناداری وجود دارد که با توجه به جدول شماره ۱ میانگین نمرات گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل، از جلسه پیش‌آزمون تا جلسه پس‌آزمون با افزایش همراه بوده است.

جدول ۶. نتایج تحلیل واریانس یک‌راهه تأثیر نوع مداخله (گروه‌بندی) بر اعتماد به نفس کودکان

منبع تغییرات	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معنی‌داری	مجزور سهمی اتا
گروه	۴۲۴۳/۶۰	۱	۴۲۴۳/۶۰	۳۵/۲۷	* ۰/۰۰۰۱	۰/۵۵۷
خطا	۳۳۶۸/۸۸	۲۸	۱۲۰/۳۱			

* $p < ۰/۰۰۱$

در بررسی تأثیر نوع مداخله (ارائه یا عدم ارائه روش نمایش خلاق) بر نمرات اعتماد به نفس کودکان، یافته‌های جدول فوق نشان می‌دهد که بین میانگین نمرات اعتماد به نفس کودکان در دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($F_{(۱/۰۳۹, ۲۹/۰۸)} = ۳۵/۲۷$, $p < ۰/۰۱$, $\eta^2 = ۰/۶۱۵$). همان‌طور که در جدول شماره ۱ مشاهده می‌شود، میانگین نمرات گروه آزمایش در پس‌آزمون و پیگیری از میانگین نمرات گروه کنترل بیشتر است که نشان‌دهنده اثر بخشی روش مداخله (روش نمایش خلاق) بر افزایش اعتماد به نفس کودکان است.

بحث و نتیجه‌گیری

سؤال اول پژوهش

آیا نمایش خلاق بر اعتمادبه‌نفس کودکان ۵-۶ ساله تأثیر دارد؟

در بررسی تأثیر نمایش خلاق بر اعتمادبه‌نفس کودکان، یافته‌ها نشان داد که بین میانگین نمرات اعتمادبه‌نفس کودکان در دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($F_{(1,28)} = 35/27, p < 0/001, \eta^2 = 0/615$) و میانگین نمرات گروه آزمایش در پس‌آزمون و پیگیری از میانگین نمرات گروه کنترل بیشتر است که نشان‌دهنده اثربخشی روش مداخله (روش نمایش خلاق) برافزایش اعتمادبه‌نفس کودکان در گروه آزمایش است. بدین ترتیب فرضیه صفر رد و فرض پژوهش مبنی بر تأثیر روش نمایش خلاق برافزایش اعتمادبه‌نفس کودکان تأیید می‌شود؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که استفاده از روش نمایش خلاق می‌تواند به رشد و افزایش اعتمادبه‌نفس کودکان کمک کند. نتایج حاصل از این پژوهش با یافته‌های کونارد و آشر (۲۰۰۰)، مالون (۱۹۹۴)، یاسا (۱۹۹۹)، ساگلام و کیاوگلو (۲۰۱۳)، اربای و داگرو (۲۰۱۰)، جعفری (۱۳۸۹)، ذکریایی و دیگران (۱۳۸۷)، ارغوانی‌فرد (۱۳۸۵) همسو می‌باشد.

در تبیین اثرگذاری نمایش خلاق بر اعتمادبه‌نفس کودکان می‌توان گفت که از مؤثرترین عواملی که به اعتمادبه‌نفس کودکان شکل می‌دهد، عبارت‌اند از خانواده، همسالان و معلمان. بهترین روش ایجاد اعتمادبه‌نفس، خلق محیطی در خانه و مدرسه است که احتمال موفقیت و نسبت دادن این موفقیت به تلاش‌ها و انگیزه‌های خود کودک را افزایش می‌دهند. خلق این محیط نیز مستلزم حق انتخاب داشتن، مسئولیت‌پذیری و پرورش این حس در کودکان است که در خانه، مدرسه و اجتماع نقش مهمی دارد. در روش نمایش خلاق، فضایی ایمن و حمایتگر برای کودکان فراهم می‌شود که در این محیط کودکان اجازه دارند تا خودشان به کشف موضوع‌ها و مفاهیم بپردازند. پرداختن به موضوعات و مفاهیم درونی و کسب موفقیت‌هایی در فعالیت‌های گروهی و نمایشی بازخورد مثبتی به کودکان می‌دهد که این امر منجر به پذیرش و اطمینان هر چه بیشتر کودکان به خود و توانمندی‌هایشان و درنهایت اعتمادبه‌نفس مطلوب می‌شود. به عبارتی چنانچه کودکی در یک بازی نمایشی حضور یابد و به‌واسطه راهنمایی و بازخوردهای مؤثر و سازنده مربی از پس نقش و تکلیف محوله برآید، این امر خود می‌تواند بازخوردی مثبت به کودک برای پذیرش خود و توانمندی‌هایش و به عبارتی رشد اعتمادبه‌نفس او باشد. نقش‌آفرینی باعث می‌شود کودکان به‌راحتی بتوانند عواطف و عقاید خود را بیان کنند و راه‌های مثبتی برای تخلیه و بروز عواطف بیابند و خودپنداره‌ی مثبت در آنان تقویت گشته و در نهایت موجب تسلط و اعتمادبه‌نفس در آنان می‌گردد. نمایش خلاق، نمایشی پرورشی است که به‌قصد تواناسازی و اشاعه‌ی توانایی‌های فردی صورت می‌گیرد و وسیله‌ای است که اثرات

آموزش و پرورشی عمیقی بر مخاطب می‌گذارد و از لحاظ کارکرد تربیتی، به مراتب قوی‌تری از سایر رشته‌های بصری عمل خواهد کرد. نمایش خلاق یک واسطه‌ی آموزشی و پرورشی مناسب برای کودکان به شمار می‌آید.

سؤال دوم پژوهش

آیا اجرای نمایش خلاق بر اعتماد به نفس کودکان ۶-۵ ساله در طول زمان از پایداری مناسب برخوردار است؟

در بررسی میزان پایداری و ثبات اعتماد به نفس در کودکانی که به روش نمایش خلاق به آن‌ها آموزش داده شده بود یا به عبارتی به منظور بررسی تأثیر بلندمدت و پایدار روش نمایش خلاق بر افزایش اعتماد به نفس کودکان، بین میانگین نمرات پس‌آزمون و پیگیری آزمودنی‌ها تفاوت معنی‌داری مشاهده نشده است ($d = -0/067, p > 0/01$). بدین معنی که نمرات اعتماد به نفس آزمودنی‌ها از جلسه پس‌آزمون تا پیگیری افزایش معنی‌داری نداشته است که بیانگر آن است که تأثیر مداخله تا مرحله پیگیری دوام نیافته است. به عبارتی روش نمایش خلاق در بلندمدت نتوانسته است تأثیر مطلوبی بر رشد اعتماد به نفس کودکان داشته باشد؛ بنابراین فرض پژوهش مبنی بر تأثیر پایدار و باثبات روش نمایش خلاق بر اعتماد به نفس کودکان رد و فرض صفر تأیید می‌شود. یافته‌ی حاصل از این پژوهش، با یافته (قاسمی تبار و دیگران، ۱۳۹۲) همسو است، اما با یافته (عسکری، ۱۳۹۲) همسو نمی‌باشد.

در تبیین عدم اثرگذاری روش نمایش خلاق بر اعتماد به نفس کودکان در مرحله پیگیری می‌توان عدم آشنایی دقیق و کامل مربی با این روش و نحوه اجرای مطلوب و صحیح این روش نمایشی بوده که ممکن است منجر به این امر شده باشد که در کوتاه‌مدت این روش اثربخش بوده، اما در بلندمدت و با گذر زمان اثرگذاری خود را از دست بدهد. همچنین طول دوره مداخله که ۸ جلسه یک‌ساعته در دو ماه بود، می‌تواند تأثیر سوء داشته باشد؛ زیرا رشد و پایداری این قبیل از ویژگی‌های روان‌شناختی مستلزم تمرین و آموزش‌های مستمر می‌باشد و بروز وقفه در حین آموزش یا کوتاه بودن دوره‌های آموزشی در پیدایش و ثبات این ویژگی‌ها خلل ایجاد می‌کند؛ بنابراین شاید با افزایش مدت‌زمان مداخله که همسو با یافته پژوهش (عسکری، ۱۳۹۲) است، پایداری نتایج تا مرحله پیگیری مشاهده شود.

به جای چشم‌به‌راه آینده ماندن، می‌توان با آموزش و پرورش صحیح نسل فردا، دنیای زیباتری را خلق کرد و نمایش خلاق ابزاری است که نقش مؤثر و تأثیرگذاری در رشد و تعالی علمی و تربیتی کودکان و نوجوانان ایفا می‌کند، زیرا علاوه بر اینکه یک ابزار آموزشی بسیار تأثیرگذار است و به کمک آن می‌توان فرآیند و دشوارترین درس‌ها را آموزش داد، وسیله

پرورشی نیز هست و می‌تواند در انتقال فرهنگ و سنت‌های اجتماعی کودکان مؤثر باشد (شیخ الاسلام، ۱۳۸۷).

کوتاه بودن جلسه‌های مداخله‌گری و محدود بودن نمونه‌ی پژوهش به کودکان ۵-۶ ساله مهدکودک‌های ارسنجان، لزوم رعایت احتیاط در تعمیم دهی نتایج را مطرح می‌سازد؛ بنابراین، پیشنهاد می‌شود یافته‌های پژوهش حاضر در نمونه‌های دیگر با ویژگی‌های جمعیت شناختی متفاوت و با مداخله‌گری طولانی‌تر بررسی شود. افزایش طول مداخله در تحقیقات بعدی می‌تواند برای ناپایداری نتایج در مرحله‌ی پیگیری پاسخ روشن‌تری ارائه دهد و به غنای داده‌های به‌دست‌آمده در پژوهش حاضر بیفزاید. مطالعات صورت گرفته و بررسی تجارب گوناگون نشان می‌دهد که نمایش خلاق جزئی از طبیعت و شخصیت انسان در سنین کودکی است و معلمانی که از نیاز کودکان به بازی آگاه هستند و در برنامه آموزشی خود وسایل و امکانات را فراهم می‌کنند در واقع یکی از انعطاف‌پذیرترین و آفریننده‌ترین ابزارهای موجود را در خدمت گرفته‌اند، چراکه نمایش خلاق فرصت‌هایی برای انواع مختلف آموزش فراهم می‌آورد که سایر روش‌های آموزشی با آن قابل‌مقایسه نیست. نمایش خلاق به‌عنوان یک روش، تأثیری مهم در پیشبرد آموزش کودکان و برنامه‌های درسی به عهده دارد.

منابع

- اپتر، تری. (۲۰۰۲). *فرزند نیرومند و متکی به نفس*. ترجمه‌ی محمد رضا آل یاسین (۱۳۸۴)، تهران: انتشارات هامون.
- ارغوانی فرد، حمیرا. (۱۳۸۵). *بررسی تأثیر نقش آفرینی و فعالیت‌های نمایشی خلاق کودکان دوره پیش دبستانی بر رشد عاطفی - اجتماعی آنان در منطقه یک آموزش و پرورش تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- استنهاوس، گلن. (۲۰۰۱). *اعتماد به نفس در کودکان و نوجوانان*، ترجمه‌ی ناهید ایران‌منش (۱۳۸۵)، انتشارات صابرین.
- اسلامی نسب، علی. (۱۳۸۶). *روان‌شناسی اعتماد به نفس*. تهران: انتشارات مهرداد.
- اکبرلو، منوچهر. (۱۳۸۶). *الگوهای روان‌شناختی و رفتاری در نمایش خلاق*. (۱۰۱ و ۱۰۲، ۶۲-۶۵).
- اکبرلو، منوچهر. (۱۳۸۹). *نمایش‌های عروسکی با کودکان در آغاز راه*. نشریه تک، مرکز تئاتر و تئاتر عروسکی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان. تهران، (۳).
- بیانلو، حسن. (۱۳۸۸). *نمایش خلاق و مسائل پیش رو*. مجله بیناب. (۱۳)، ۱۴۷-۱۴۰.
- پالهنگ، زینب. (۱۳۸۹). *بررسی اثر بخشی کتاب‌های غیردرسی بر اعتماد به نفس و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پایه‌ی پنجم ابتدایی شهرستان لامرد در سال تحصیلی ۸۹ - ۸۸*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- پریخ، زهره. (۱۳۸۸). *قصه‌گویی*. تهران: انتشارات کانون پرورش کودکان و نوجوانان.
- جان بزرگی، مسعود. نوری، ناهید. آگاه هریس، مژگان. (۱۳۹۱). *آموزش اخلاق، رفتار اجتماعی و قانون پذیری به کودکان*. انتشارات ارجمند.
- جعفری، مریم. (۱۳۸۹). *تأثیر نمایش خلاق بر رفتار کودکان پیش دبستانی*. فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، (۱)، ۱۱۱-۱۰۰.
- جعفری، نرگس. (۱۳۹۱). *تأثیر نمایش خلاق بر میزان مهارت‌های اجتماعی کودکان*. مجله‌ی اطلاع‌رسانی و کتابداری: کتاب ماه کودک و نوجوان، (۱۸۰)، ۲۷-۲۰.
- حسابی، مژگان. (۱۳۸۷). *تأثیر آموزش و پرورش مונته سوری بر روی اعتماد به نفس، استقلال و مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش از دبستان (۵ تا ۶ ساله) شهر*

- تهران ۸۷ - ۱۳۸۶. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- حقایق خراسانی، بتول. (۱۳۸۶). *چگونه اعتماد به نفس را در کودکانمان پرورش دهیم*. تهران: انتشارات خلوص.
- دهستانی، حسن. (۱۳۸۶). *بررسی تأثیر قصه گویی در آموزش مفاهیم علوم تجربی کودکان اول ابتدایی*. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- ذکریایی، منیژه؛ سیف نراقی، مریم؛ شریعتمداری، علی؛ نادری، عزت الله. (۱۳۸۷). *بررسی اثر اجرای برنامه‌ی درسی با بهره‌گیری از قصه‌گویی و نمایش خلاق بر خلاقیت و یادگیری دانش آموزان دختر پایه چهارم مقطع ابتدایی منطقه ۵ شهر تهران*. پژوهشنامه تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد. ۴(۱۶)، ۵۲-۱۹.
- روهنده، مریم. (۱۳۸۷). *بررسی نقش عوامل خانوادگی مؤثر بر میزان اعتماد به نفس نوجوانان دختر*. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- شفیعی، کمال الدین. (۱۳۸۴). *نمایش، بازی خلاق*. تهران: انتشارات صالحین.
- صابری زفرقندی، محمدباقر؛ قربانی، راهب؛ حافظی، حمیدرضا؛ مهدوی، مهران. (۱۳۸۲). *میزان اعتماد به نفس و برخی عوامل مرتبط با آن در دانش آموزان شهر سمنان*. مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی اردبیل. ۲(۷)، ۳۳-۲۸.
- صاحبی، علی. (۱۳۸۳). *تقویت اعتماد به نفس زمینه شکوفایی شخصیت*. انتشارات دانشگاه فردوسی.
- عسگری، مرضیه. (۱۳۹۲). *تأثیر نمایش خلاق بر رشد اجتماعی کودکان ۶ - ۵ سال دوره‌ی آمادگی شهر تهران*.
- عسگری، محمد؛ احمدی طهور سلطانی، محسن؛ یلفانی، ناهید. (۱۳۹۲). *اثر بخشی نمایش خلاق بر خلاقیت دانش آموزان پیش دبستانی شهر همدان*. فصلنامه‌ی علمی، پژوهشی ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی. ۳(۴)، ۵۴-۳۵.
- فیض شیخ الاسلام، فائزه. (۱۳۸۷). *نمایش خلاق، ابزار و موضوع آموزش به کودکان*. ماهنامه روشنان.

- قاسمی تبار، نبی‌الله. الهویردیانی، خلیل. حاجی تبار، محسن. محمدجانی، هیوا. (۱۳۹۱). **تأثیر نمایش خلاق بر تحول اجتماعی کودکان پیش دبستانی**. روان‌شناسی تحولی روان‌شناسان ایرانی، ۸ (۳۲)، ۴۱۳-۴۰۵.
- مفیدی، فرخنده. (۱۳۹۰). **مبانی آموزش و پرورش پیش دبستانی**. تهران: انتشارات سمت.
- ناظمی، یحیی. (۱۳۸۵). **ادبیات کودکان رویکردی بر قصه‌گویی و نمایش خلاق**. انتشارات چاپار.
- نصیری، هادی. (۱۳۹۳). **تأثیر فعالیت‌های نمایشی خلاق بر آموزش و یادگیری مفاهیم محیط زیست در کودکان پیش دبستانی**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- نینوایی، ژیلا. (۱۳۷۵). **اعتماد به نفس، راه خوشبختی**. تهران: انتشارات گلشن.
- وارث، مهدی. (۱۳۸۶). **بررسی و مقایسه‌ی آموزش تاریخ با روش قصه‌گویی دیجیتال و روش ایفای نقش بر میزان یادگیری و یادداری دانش‌آموزان پسر پایه‌ی پنجم دبستان**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.

- Annarella, L. (1999). *Using Creative Drama in the Multiultural Classroom The Educational Resources Information Center (ERIC)*.
- Arieli, N. (1999). *The interaction of creative drama into science teaching. Retrieved August*.
- Bayraktar, A., Okvuran, A. (2012). *Improving students' Writing through creative drama*. Procedia-Social and Behavioral Sciences. 51:662-665
- Cunard, F., & Asher, J.W. (2000). *Self-concept and self-esteem through drama*. A metaanalysis. Youth Theatre Journal, 14, 78-84.
- Dupont, Sh. (1992). *The effects of creative drama as an instructional strategy to enhancement the reading comprehension skills of fifth-Grade remedial readers*. Reading Research And Instruction. 31, p, 35
- Erbay, F. & Dogru, S.Y. (2010). *The effectiveness of creative drama education on the teaching of social communication skills in mainstreamed students*. Procedia Social and Behavioral Sciences. 2, 4475-4479.
- Erdogan, T. (2013). *The Effect of Creative Drama Method on Preservice Classroom Teachers Writing Skills and Attitudes towards Writing*, Australian Journal of Teacher Education. 38(1):45-61.
- Guryay, B. (2014). *Creative Drama: A Way to Undrestand Shakespear?*. Social and Behavioral Sciences 116:1127-1131

- Kayhan, H. (2000). *Interrupting "truths", engaging perspectives, and enlarging the concept "humanin classroom drama*. Youth Teatre Journal, 14.
- Mallon. (1994). *A behavioral method of increasing self-confidence in elementary school children: treatment and modeling results*. Journal of education psychology. 61(1):13-18.
- McCalin, N. (1980). *Creative drama in the classroom*. New York: Logman.
- OKoronkow, S., & OKoronkow, C. (2011). *Creative dramatics as an effective educational tool in contemporary aducation: A pedagogical discourse*. from: www. hrmars. com.
- Saglamel, H., Kayaoglu, M.N. (2013). *Creative Drama: A Possible Way to Alleviate Foreign Language Anxiety*. RELC journal. 44(3):377-394
- Sengun, Y., & Iskenderoglu, T. (2010). *A review of creative drama studies in math education, data analyses, sample and conclusions of studies*. 9, 1214-1219.
- Szecsi, T. (2009). *Enhancing fluent and flexible thinking through the creative drama prosess*. Thinking Skills and Creativity. 85, 120-124.
- Yassa, N. (1999). *High school involvement in creative drama*. Research in Drama Education, 4(1), 37-49.